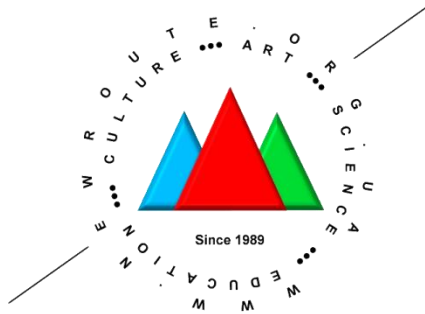

Особливості соціально-гуманітарного розвитку суспільства

Колективна монографія

УДК 009:3(082)
О72

О72 **Особливості соціально-гуманітарного розвитку суспільства:**
кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. – 202 с.

ISBN 978-617-7886-31-9

Рецензенти

Штулер Ірина Юріївна,
*доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

Косуля Ірина Юріївна,
*кандидат соціологічних наук, доцент,
член редакційної колегії збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» СГ НТМ «Новий курс»*

Харченко Артем Вікторович,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Рекомендовано до друку редакційною колегією збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» (протокол № 2-мн від 01.11.2021)*

У монографії висвітлюються особливості соціально-гуманітарного розвитку суспільства у сфері педагогіки, соціології, філософії, психології, соціальних комунікацій, мистецтвознавства, культурології, філології, історії, економіки, управління, права. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища.

ISBN 978-617-7886-31-9

© СГ НТМ «Новий курс», 2021
© Автори, 2021

Зміст

	Стор.
Передмова	... 5
Розділ перший.	
Педагогіка, соціологія, філософія, психологія	... 5
1.1. Розвиток технічного мислення учнів засобами предметів природничого циклу	... 5
1.2. Манипуляция как процесс межличностного взаимодействия	... 17
1.3. Роль морального фактора в профессиональной деятельности обучающихся Университета гражданской защиты МЧС Беларуси	... 22
Розділ другий.	
Мистецтвознавство, культурологія, філологія, історія	... 27
2.1. Режисерська діяльність Ярослава Федоришина в контексті сучасного театрального процесу України	... 27
2.2. Крестьянские побегы как одна из форм антифеодальной борьбы белорусского и украинского народов во второй половине XVI – первой трети XVII в.	... 40
2.3. Естетичний вимір модерну	... 50
2.4. Мовні показники національного менталітет (на матеріалі англomовних інтернет форумів)	... 58
2.5. Множинність інтерпретацій «Оберту гвинта» Генрі Джеймса	... 67
Розділ третій.	
Спорт, фізична культура, рекреація, туризм	... 77
3.1. Інноваційний турпродукт як тренд ринку внутрішнього туризму України в умовах посткризового відновлення	... 77
3.2. Розвиток вітчизняного туризму в умовах пандемії COVID-19	... 85

Розділ четвертий.**Економіка, юриспруденція, політика,****публічне адміністрування**

4.1.	Верховенство закону і верховенство права: взаємовиключення чи взаємопоеднання?	...	91
4.2.	Directions of improvement of administrative management of medical institutions	...	99
4.3.	Обґрунтування доцільності та актуальності формування профілю ризиків накопичувального пенсійного забезпечення інноваційними засобами Google-Trends	...	105
4.4.	Ризико-орієнтований підхід до вибору ефективного напрямку інвестування пенсійних активів за умов провадження процедури форензика	...	126
4.5.	Політичний лідер як агент політичного конфлікту	...	145
4.6.	Стратегіологія розвитку поведінкових фінансів й державотворчого патріотизму нації за соціально-гуманітарних зрушень у мотивах прийняття рішень	...	153
4.7.	Розвиток податкової системи та її реформування в умовах децентралізації влади в Україні	...	162
4.8.	Забезпечення стійкості, збалансованості та ефективності бюджетної системи в контексті реалізації бюджетної політики	...	175
4.9.	Бизнес и власть: модели взаимодействия и инструменты стимулирования деловой активности	...	186
4.10.	Stimulators and disincentives for the development of innovation and investment potential of the automotive industry of Ukraine	...	195

Післямова

... 200

Передмова

У колективній монографії розглянуті особливості соціально-гуманітарного розвитку суспільства через призму педагогічних, соціологічних, філософських, психологічних, мистецтвознавчих, культурологічних, філологічних, історичних, економічних, управлінських та правових аспектів.

Авторський колектив монографії представляють наступні науковці (інформацію подано мовою оригіналу рукопису автора): Farynovych Iryna, Paslavska Viktoriia, Plakhtii Anastasiia, Shevchenko Inna, Березовська-Чміль Олена Борисівна, Богданович Алексей Борисович, Брежнєва-Єрмоленко Ольга Василівна, Веремєєв Николай Юрьевич, Гапотій Віктор Дмитрович, Давиденко Дар'я Олександрівна, Кадира Владислав Николаевич, Каркин Юрий Владимирович, Карпінський Борис Андрійович, Кирпита Тамара Володимирівна, Кобець Юлія Василівна, Космін Леонід Георгійович, Максимов Олександр Сергійович, Мірошник Роман Олександрович, Писаревська Ганна Іллівна, Сафонова Наталія Анатоліївна, Турчанинов Евгений Сергеевич, Фастовець Оксана Олексіївна, Федоренко Микола Олександрович, Шевчук Тетяна Олександрівна, Шило Жанна Степанівна, Щур Олександр Сергеевич.

Інформаційну базу дослідження становили правові норми чинних законодавчих та інших нормативно-правових актів України та інших держав, звіти, матеріали експертних досліджень, аналітичні огляди, опитування, анкетування, наукові та методичні публікації авторів щодо особливостей соціально-гуманітарного розвитку суспільства.

Колективна монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями соціально-гуманітарного розвитку суспільства.

неологізмів; ідіом та фразеологізмів; залучення лінгвокультурних реалій; власних назв; використання, а також термінології.

Серед граматичних характеристик ми виділили: використання в текстах форуму модальних дієслів; дієслів імперативного способу дії; опущення підмета та присудка; допоміжних дієслів; прості речення та неповні речення. На стилістичному рівні, мовний менталітет представлено за допомогою стилістичних тропів та фігур: асиндетон; полісиндетон; ампліфікація; паралелізм тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаються нам у розширенні контенту дослідження на інші підрозділи форуму, як-от форум на політичну тематику, де можна простежити суперечливі думки, конфлікти та лексичні засоби їх утворення.

Джерела

1. Алференко Е. В., Быкова О. И. Специфика семантики и прагматики междометий современного немецкого языка. Национально-культурная специфика социума и механизм ее вербального воплощения. Воронеж: ВГУ, 1994. С. 23-33.
2. Думнова Э. М. «Менталитет» и «ментальность» как категории социальной философии. Философия. Психология. Педагогика, 2013. С. 25-29.
3. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление. М.: Наука, 1988. 242 с.
4. Южалина Н. С. Менталитет как социокультурная целостность: автореф. дис. ... канд. культурологии. Челябинск, 2003. 30 с.
5. Anisimova, A., Safonova, N. Conceptual and Linguistic Representations of Concept Flora in the Phraseological Worldview: A Multilingual Aspect. International Journal of Multilingual Education. 2020. # 16. P. 86-96. DOI: 10.22333/ijme.2020.16007. URL: <http://multilingualeducation.org/en/article/51>.
6. Reddit (Food). URL: <https://www.reddit.com/subreddits/leaderboard/food/>
7. Reddit (Travel). URL: <https://www.reddit.com/subreddits/leaderboard/travel/>
8. Reddit (Relationship). URL: <https://www.reddit.com/subreddits/leaderboard/relationships/>

Кирпита Тамара Володимирівна
Кандидат філологічних наук, доцент
Національна металургійна академія України

2.5. Множинність інтерпретацій «Оберту гвинта» Генрі Джеймса

К. С. Рід описала літературно-критичне сприйняття «Оберту гвинта» наступною фразою: «Це не роман, ані оповідання, не історія з привидами, ані реалістична оповідь, розказана жінкою, що не є ні служницею, ані членом родини, що зображає істот (частково) не живих і не мертвих» [1, с. 100].

Генрі Джеймс написав «Оберт гвинта» (The Turn of the Screw, інший варіант перекладу – «Поворот гвинта») у 1897 р., у досить складний період життя. До цього він п'ять років писав виключно п'єси, жодна з яких не мала успіху. Тому, коли часопис «Collier's Weekly» запропонував йому написати історію про привидів з

дванадцяти частин, він пристав на цю пропозицію. Так з'явився «Оберт гвинта», твір, про який досі ведуться суперечки, хоча сам автор у передмові до видання 1908 року зазначив, що ця історія – не що більше, ніж «усього лише казка» [2, с. 14]. Однак ця заява досі ігнорується дослідниками, адже вся оповідь сповнена двозначностями, недомовками і має дещо незвичну структуру, та й власне, коментарі самого Джеймса були часом доволі суперечливими.

«Оберт гвинта» завдяки своїй двозначності досі залишається найбільш загадковим твором Генрі Джеймса, викликаючи палкі суперечки літературознавців. Ця новела, сповнена таємничих і жахливих подій, сама стала таємницею. З часу свого видання у 1897 році вона зазнала безліч трактувань, від розуміння її як оповіді про надприродне до фрейдистських інтерпретацій, у яких героїня фігурувала як невротик, що страждає на галюцинації через пригнічення еротичних фантазій про володаря маєтку Блай (існують ще кілька вторинних психоаналітичних трактувань). Ми можемо сміливо заявити, що кількість літературознавчих та літературно-критичних робіт, присвячених «Оберту гвинта», в десятки разів перевищує об'єм самої новели. Крім того, існує значна кількість (близько двадцяти) літературних та кінематографічних адаптацій, а також однойменна опера Бенджаміна Бріттена.

Джеймс писав історії з привидами і до «Оберту гвинта». Це була популярна форма, особливо в Англії, де, як повідомляє пролог до «Оберту гвинта», зустрічі для розповідей про привидів були чимось на кшталт різдвяних традицій. Згідно із записами у щоденнику Генрі Джеймса і його передмові до випуску «Оберту гвинта» 1908 року, історія виникла на основі напівзабутої оповіді, розказаної йому Едвардом Вайтом Бенсоном, Архієпископом Кентерберійським. Це була історія про маленьких дітей, яких часто відвідували привиди пари слуг, що бажають їм лиха.

В історії Бенсона злий дух неодноразово намагався спокусити дітей, штовхаючи їх до загибелі. Несподіваний хід, який зробив Джеймс – це те, що він надав усьому: присутності привидів, їх моральній розпущеності, їхнім задумам щодо дітей, – функції простої чутки. Як помітив уважний читач, привидів бачить лише одна особа у новелі – гувернантка, котра слугує одночасно і оповідачем, і головним героєм.

Один з оповідачів, Дуглас, мимохіть зазначає, що гувернантка також має «свою таємницю», і це, на думку І. В. Головачової (і така

позиція видається обґрунтованою), ставить під сумнів достовірність її зізнань. Таким чином, оповідь виявляється побудованою на складній взаємодії та співвідношенні двох у принципі самостійних історій, «таємниць», вставлених Джеймсом у межі одного тексту. Переплетення «таємниць» гувернантки з «таємницею» дітей і створює враження відносності запропонованих нам варіантів істини. Якби у письменника не було такого наміру – справедливо робить висновок дослідниця – то матеріал, взятий за сюжетну основу твору, отримав би однозначне тлумачення або в «готичному» дусі, як, наприклад, у «Замку Отранто» Г. Волпола, або у дусі психопатології, як в «Записках божевільного» Гоголя. «У повісті, – пише дослідниця, – використана оригінальна система дзеркал, жодне з яких не показує нам істину «у повен зріст». Але справа не тільки у тому, що кожне з цих дзеркал демонструє лише одну сторону істини, бо і вся система в цілому також не здатна дати безумовне і єдино вірне відображення» [3, с. 48]. З цього дослідниця робить висновок, що «Оберт гвинта» є свідомо сконструйованою містифікацією. Це – єдиний у своєму роді художній експеримент, який став у той же час експериментом над письменником.

Ц. Тодоров, вважаючи двозначність однією з основних прикмет фантастичного, зазначає, що у «Оберті гвинта» вона представлена протягом усього твору і продовжується, навіть коли читач закриває книгу, тобто за рамками твору: «...текст не дозволяє вирішити, чи дійсно привиди навідуються до старовинного маєтку, чи це лише галюцинації гувернантки, що живе і страждає в атмосфері тривоги» [5, с. 40].

Отже, з точки зору реальності привидів у новелі, підходи до її інтерпретації поділяють на три групи:

1. метафізична, представники якої впевнені, що привиди дійсно з'являються у маєтку Блай (див., напр.: В. Бут, А. Е. Джонс, Д. Крук, С. Т. Джоші);

2. психоаналітична, представники якої трактують видіння гувернантки як марення, спричинені пригніченням її сексуальності (Е. Вілсон, Е. Кентон, Л. С. Кларк);

3. сприйняття гувернантки як ненадійного оповідача, що не дає змоги читачеві визначитися з вибором однієї з двох попередніх версій (див., напр.: І. В. Головачова, Т. Л. Селітріна, Е. Дж. Паркінсон, Дж. А. А. Аморос). В останні роки надається перевага цій інтерпретації, що, на нашу думку, відповідає первинному задуму

автора. Таке бачення було ініційовано Едмундом Вілсоном після виходу в світ його есе «The Ambiguity of Henry James» (1934) [6], у якому він одним з перших критиків поставив під сумнів надійність гувернантки як оповідача. Вілсон вважав, що двозначність твору і була авторським задумом (цікаво, що критик вважав це недоліком новели, її недостатньою продуманістю).

У той час, як перша інтерпретація є цілком зрозумілою, адже вона витікає з сюжету та форми оповіді (у новелі присутні ознаки готичного роману і його наступника, оповідання про привидів: старовинний маєток, марення, гнітюча атмосфера, безліч недомовок і таємниць), психоаналітичне трактування не в останню чергу завдячує своїм існуванням інтересу Джеймса до психології. Генрі Джеймс та його брат, відомий психолог і філософ Вільям були членами Співки психічних досліджень («Society for Psychical Research»), а Вільям був її головою у 1894-189 роках. Разом з дослідженнями людської психіки, учасники співки цілком серйозно вивчали «надприродні явища», інтерес до яких наприкінці XIX та у перші десятиріччя XX ст. був надзвичайний: і хоча явища, які зараз називають «паранормальними», врешті-решт отримали реалістичне пояснення – частина виявилися шахрайством, інші пояснювались психічними захворюваннями, цей інтерес все ж залишався досить значним у суспільстві.

Ми схилиємося до третього способу інтерпретації і вважаємо, що надзвичайна двозначність новели і складає її основну цінність для літератури і є проявом таланту Генрі Джеймса і його жаги до творчих експериментувань.

На користь третьої версії говорить як сама структура новели, так і її текст, у якому героїня більше замовчує, ніж розповідає. Також, у самій новелі можна знайти докази як реальності привидів (наприклад, гувернантка точно описує їхню зовнішність, не знаючи їх до цього), так і того, що вони – витвір уяви героїні (адже привиди показуються лише їй, інші персонажі стверджують, що не бачать їх). До того ж, Джеймс надає читачеві численні ключі, що ведуть нас до висновку про цілеспрямовану двозначність новели.

По-перше, це – ненадійний оповідач. Історія, яку розповідає гувернантка, записана у її щоденнику, але, щоб дістатися до нього, читач має оминати ще двох оповідачів.

Зазвичай авторитет оповідача не ставиться під сумнів, але у XX сторіччі, на хвилі новаторських літературних ідей та прийомів, заявляє про себе відмова від «всевідаючого автора». Вперше концепт

надійного та ненадійного оповідачів запропонував В. Бут (Wayne C. Booth) у праці «The Rhetoric of Fiction» (191) [7], де він називає надійним оповідача, що говорить або діє відповідно до норм твору (тобто норм імпліцитного автора), і ненадійним – того, який цього не робить [7, с. 158–159]. На думку Бута, ненадійний оповідач намагається нав'язати свої судження про події та інших персонажів читачеві, і ці судження кардинально відрізняються від суджень автора.

Структуралізм і наратологія зробили значний внесок до аналізу «Оберту гвинта», адже твори Генрі Джеймса завжди викликали інтерес не лише своїм сюжетом, а й структурою, мовними конструкціями. Жерар Женетт у «Фігурах» неодноразово посиляється на твори Генрі Джеймса (зокрема, коли говорить про фокалізацію). Хоча такий підхід був актуальним за кордоном у 1970-х роках, в Україні його почали застосовувати відносно недавно.

О. Беляков аналізує «Оберт гвинта» з точки зору наратології та когнітивної лінгвістики (або, як він її називає, «когнітивної наратології») [8, с. 15], демонструючи способи, завдяки яким читач доходить висновку про ненадійного оповідача. Ми вважаємо такий підхід виправданим, адже сам Генрі Джеймс приділяв значну увагу саме структурі тексту, а також його стилістиці. Серед західних науковців розкриття двозначності «Оберту гвинта» через його структуру доволі розповсюджене, у той час як в Україні такий підхід здається оригінальним.

Двозначністю (тобто, на думку Ц. Тодорова, фантастичністю) повість завдячує сумніву читача. Цей сумнів є результатом її оповідної структури. Читаючи «Оберт гвинта», ми без упину сумніваємося у достовірності історії, яку розповідає гувернантка, і це не в останню чергу відбувається завдяки ненадійності оповідача і розбіжності часових координат. Ми відділені від основного оповідача (гувернантки) значною відстанню у часі і просторі. Між нами і нею – ще два оповідача і більше 50 років. Крім того, вона й оповідач-посередник, Дуглас, на момент написання історії фреймовим оповідачем вже померли, а отже, читач повністю позбавлений свідків.

Ж. Женетт вважає, що для Генрі Джеймса найкращою оповідною формою було те, що Н. Фрідман називав «the story told as if by a character in the story, but told in the third person» [11, с. 113]. Женетт вдосконалює це висловлювання, відзначаючи, що під цим мається на увазі фокалізована оповідь, розказана оповідачем, який не є персонажем, але приймає точку зору персонажа [11, с. 187]. Щодо

«Оберту гвинта», тут ми маємо справу, за висловом Енн Хейлменн, з трикутним викладом від першої особи, що рухається від безіменного рамкового оповідача через Дугласа до гувернантки [12, с. 112].

Таким чином, у творі ми маємо трьох оповідачів: перший (рамковий) оповідач, Дуглас і безіменна гувернантка. З точки зору рівня оповіді, перший оповідач і Дуглас є екстардієгетичними (так як вони представляють читачеві оповідача основної історії), а гувернантка – інтрадієгетичним (тобто оповідачем, який розповідає основну історію). Стосовно участі персонажів в історії, яку вони розповідають, ми також маємо у новелі два види оповідачів: гетеродієгетичних (рамковий оповідач і Дуглас), що не беруть участі в основній історії, і гомодієгетичного (гувернантку), учасника історії, що розповідається. У той же час Дуглас є частково інтрадієгетичним, адже він зачитує основну історію слухачам з рукопису, та гомодієгетичним, так як рамковий оповідач представляє його і на початку новели трохи розповідає читачеві про нього). Складна оповідна композиція новели (перший оповідач представляє Дугласа, який представляє і зачитує історію гувернантки, яка стає основним оповідачем) демонструє зсув від оповідача від третьої особи до першої. Хронологічно це можна зобразити за допомогою наступної схеми:

Рамковий оповідач (перша особа)
Дуглас як оповідач від третьої особи
Дуглас як оповідач від першої особи
Гувернантка як оповідач від третьої особи
Гувернантка як оповідач від першої особи

Рис. 1. Схема зсуву

Так як гувернантка є інтрагомодієгетичним оповідачем, більш того, також і автодієгетичним (тобто, протагоністом оповіді), вона підпадає під опис того, що В. Бут назвав «ненадійним оповідачем», – типом оповідача, який з'явився у художній літературі ХХ ст. у результаті відмови від всевідаючого оповідача. К. Е. Еліа зазначає, що для Джеймса розділення оповідача й автора мало вирішальне значення для створення двозначності оповіді [13, с. 2]. Справді, якщо оповідь опосередкована, то читач не зобов'язаний їй вірити. В. Бут дає досить точний опис оповідної мети Джеймса, кажучи: «Не може існувати повноцінної ілюзії там, де присутній автор, що постійно нагадує нам про свою надприродну мудрість. Справді, не може

існувати ілюзії життя там, де немає здивування... а всевідаючий оповідач вочевидь не здивований» [7, с. 45].

Ми не схильні довіряти свідченням гувернантки не лише тому, що вона – безпосередній учасник описуваних подій, і не тому, що оповідь опосередкована, але і тому, що головна героїня занадто упереджена. Більш того, вона намагається нав'язати свою упередженість читачеві, примусити повірити, що діти справді розбещені й переслідуються привидами, так як різко й агресивно реагують на її спроби врятувати їх від загрози, що насувається. Ми змушені переглядати всю історію очима гувернантки, і у той час, як її переконання непорушні, коментарі інших персонажів дуже суперечливі, і це змушує читача сумніватися ще більше.

Поряд зі складною точкою зору, яка робить оповідачку оригінальної історії (тобто гувернантку) недосяжною, а сама історія виглядає як переказана кілька разів різними людьми, Джеймс відділяє читача від подій у маєтку Блай значною відстанню у часі. О. Беляков, досліджуючи різні часові координати у «Оберті гвинта», зазначає, що ефект ненадійності оповіді досягається Джеймсом у тому числі й за допомогою таких прийомів, як зсув у часі та зміна часової відстані від «нульового вектора» (термін Ж. Женетта) [8, с. 14]. Схема, запропонована О. Беляковим [8, с. 15], є дуже точною демонстрацією того, що Ж. Женетт називав різницею часу оповіді й часу дії [11, с. 313].

Ми дещо змінили таблицю О. Белякова заради її компактності.

Таблиця 1

Часові зсуви і зміна часової відстані від «нульового вектора»
(О. Беляков)

Під час подій у маєтку Блай. Вік гувернантки – 20 років, Дугласу 10 років.	Через 10 років	Через 20 років	Через 20 років	Через невизначену кількість років
	Дуглас зустрічає гувернантку, якій 30 років.	Дуглас отримує манускрипт від гувернантки перед її смертю.	Дуглас читає історію першому оповідачу.	Дуглас помирає. Манускрипт опиняється в руках першого оповідача, який викладає всю історію у своїй книзі.

Якщо ми звернемося до тексту «Оберту гвинта», то знайдемо багато підтверджень того, що героїня з усіх сил намагається відповідати своїй «місії». До речі, відомо, що Генрі Джеймс вніс кілька виправлень до тексту новели для видання 1908 року. Ці зміни стосувалися слів, що викликали розбіжність у прочитанні, дієслів, іменників та деяких фраз. Л. Ідел відмітив, що ці зміни в основному мали на меті змінити природу свідчень гувернантки з доповіді про побачене, сприйняте, згадане на відчуте [14 с. 314].

Молодість гувернантки та її недосвідченість – фактори, що вказують на те, що догляд за двома дітьми й управління всім маєтком є непосильним завданням для неї, і все ж, вона не просить допомоги. У її ізоляції винен головним чином її роботодавець, бо він не з'являється у маєтку і особливо наказує їй вирішувати всі проблеми самостійно. Однак гувернантка бере на себе ще більше: вона ховає лист від директора школи і тримає Майлза вдома; вона приділяє привидам більше уваги, ніж дітям, і намагається закрити дітей від привидів, захистити від їх згубного впливу. Це – її свідоме рішення, ніхто не примушує її до цього. Навпаки, вона вважає це чудовою можливістю проявити себе і заслужити похвалу хазяїна. Але він так і не приїжджає до маєтку, не посилає листів, а її спроба врятувати дітей обертається ще більшим лихом: Флора наприкінці твору залишає маєток у істеричі, не бажаючи розмовляти з гувернанткою, а Майлз помирає. Деякі дослідники, наприклад, А. В. Маркін, вбачають у розпаді особистості гувернантки соціальний підтекст: вона, дочка бідного священика, закохується у чоловіка, який знаходиться на вищому щаблі суспільства [9, с. 73]. У маєтку Блай вона також відчуває себе чужинкою – у неї не вистачає характеру та досвіду, щоб керувати на правах хазяйки, якою вона не є (тобто, обов'язки, які їй делеговані, виходять за межі її прав). Неважливо, права була гувернантка чи ні у тому, що дітей переслідують привиди, вона помилялася в одному – вона не змогла їх врятувати.

Одним із свідчень того, що гувернантка знаходиться під тиском жорстких моральних норм того часу є, на нашу думку, вживання у творі слів «респектабельний», «респектабельність». Вперше слово «респектабельний» з'являється, коли Дуглас розповідає про міс Джессел, першу гувернантку дітей: «...she was a most respectable person – till her death...» і далі: «...and there were, further, a cook, a housemaid, a dairywoman, an old pony, an old groom, and an old gardener, all likewise thoroughly respectable» [2, с. 9]. Тут неможливо не помітити

іронію автора, адже поряд з прислугою згадується і старий поні, який теж є надзвичайно респектабельним. Комічний момент підсилюється запитанням одного з слухачів: «And what did the former governess die of? – of so much respectability?» [2, с. 9].

Ця респектабельність (точніше, спроби гувернантки відповідати її вимогам) пронизує всю розповідь гувернантки. Чим, як не прагненням довести свою корисність і християнську смиренність, здатність витримати удари долі та не піддатися спокусам, можна пояснити ту стоїчність, з якою вона намагається самотужки впоратися з проблемами, навіть вже розуміючи, що це не в її силах?

Те, що гувернантка помилилася, беручи на себе роль героя-рятівника, теж може мати кілька інтерпретацій. Перша: зло є настільки сильним, що людині одній не впоратися з ним, потрібні злагоджені дії усіх оточуючих. Друга: дитинство і невинність є занадто ніжними, і їх не можна захищати так грубо й агресивно. Спроба гувернантки переслідувати дітей та стерегти їх, можливо, була більш руйнівною для них, ніж ті знання, від яких гувернантка хотіла їх захистити.

Ще одним ключем до розуміння повісті може бути її заголовок. Очевидне тлумачення його значення розкривається на першій же сторінці новели, коли гості обговорюють історію, у якій привид являвся дитині. Дуглас, маючи на увазі, що присутність дитини підсилює драматизм історії, запитує присутніх: «If the child gives the effect another turn of the screw, what do you say to two children?» [2, с. 7] Але слово «effect» можна зрозуміти і як вплив на події, що відбуваються (знову двозначність!). Так, «Macmillan English Dictionary for Advanced Learners» пояснює вираз «a turn of the screw» наступним чином: «an occasion when someone puts more pressure on someone else to do something» [10, с. 1274]. «A Dictionary of Confusable Phrases» дає споріднене тлумачення: «an action that makes a bad situation worse, especially one that forces someone to do something» [15, с. 16]. Тобто, цей вираз означає тиск на когось, що призводить до погіршення ситуації. З одного боку, на гувернантку тисне її «моральний обов'язок» (який вона сама вигадала), і це змушує її повністю втратити контроль над собою, виводить з рівноваги. З іншого боку, сама гувернантка неймовірно тисне на дітей, примушуючи їх зізнатися у спілкуванні з привидами Квінта і Джессел, що призводить до нервового зриву Флори і загибелі Майлза.

Вдруге цей вираз ми чуємо з вуст гувернантки, коли вона розмірковує про складну місію, що випала на її долю: «I could only get on at all by taking «nature» into my confidence and my account, by treating my monstrous ordeal as a push in a direction unusual, of course, and unpleasant, but demanding, after all, for a fair front, only another turn of the screw of ordinary human virtue» [2, с. 111]. Тобто, «another turn of the screw» тут – зусилля волі, яке слід застосувати у протистоянні зі злом, як це розуміла героїня.

Отже, англомовний читач, ще не відкриваючи книги, може припустити, що у повісті йтиметься про якусь надзвичайно складну ситуацію і трагічний розвиток подій.

На завершення хочеться підкреслити важливість аналізу новел та оповідань Генрі Джеймса, чиї літературні експерименти були запозичені та розвинені пізнішими авторами і сформували модерністські літературні традиції. Джеймс був одним із перших великих романістів, який застосував технології потоку свідомості. Переосмислюючи роль точки зору для сприйняття сюжету, він удосконалив естетичний підхід і відмовився від традиційного всевідаючого оповідача.

Джерела

1. Reed K. C. The Abysses of Silence in “The Turn of the Screw”. *A companion to Henry James* / Ed. Greg W. Zacharias Chichester: John Wiley & Sons, 2013. P. 100–121.
2. James H. The Turn of the Screw and Other Stories. New York: Penguin Books, 1977. 208 p.
3. Головачева И.В. Авторский замысел повести Генри Джеймса «Поворот винта». *Вестник ЛГУ*. Сер.2 . Вып.4. Л., 1986. С. 46-49.
4. Селитрина Т. Л. Г. Джеймс и проблемы английского романа 1880–1890 гг. Свердловск : Изд-во Урал, ун-та, 1989. 127 с.
5. Тодоров Ц. Привиди Генрі Джеймса. *Поняття літератури та інші есе* / Тодоров Ц.; перекл. з франц. Є. Марічева. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 162 с.
6. Wilson E. The Ambiguity of Henry James. *Hound and Horn*. 1934. Vol. 7. P. 385-406.
7. Booth W. The Rhetoric of Fiction. Chicago: University of Chicago Press, 1983. 572 p.
8. Беляков О. О. Когнітивно-наратологічний аналіз художнього дискурсу (на матеріалі оповідання Г. Джеймса «Поворот гвинта»). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. Луцьк, 2013. № 17. С. 14-20.
9. Маркин А. В. Архетипическое содержание сюжета повести Г. Джеймса «Поворот винта». *Текст в культурно-историческом контексте* : сб. науч. тр. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2005. С. 65-74. (Вопросы романо-германской филологии; вып. 1).
10. Friedman N. Point of View in Fiction. *The Theory of the Novel* / Ed. Ph. Stevick. New York : The Free Press, 197. P. 108-137.
11. Женетт Ж. Фигуры. В 2-х томах. Том 1–2. М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. 944 с.
12. Heilmann A. The Haunting of Henry James: Jealous Ghosts, Affinities, and “The Others”. *Haunting and Spectrality in Neo-Victorian Fiction. Possessing the Past* / Ed. R. Arias, P. Pulham. London : Palgrave Macmillan, 2009. 197 p.
13. Elia K. E. The Unstable Narrative : an Explication of Ambiguity in Works by Henry James, Thomas Mann and Richard Wright. Hartford : Trinity College, 2014. 53 p.
14. Edel L. The Ghostly Tales of Henry James. USA : Rutgers University Press, 1948. P. v–xxxii.
15. Mayor M., Rundell M. Macmillan English Dictionary : For Advanced Learners. Macmillan Education, 2002. 1748 p.
16. Dolgoplov Yu. A dictionary of confusable phrases : More than 10,000 idioms and collocations. McFarland, 2016. 397 p.